

مدیریت و واکاوی تاثیر کلاس‌های آموزش مجازی بر یادگیری دانش‌آموزان

مقطع ابتدای در دوران کرونا در مدارس ابتدای ناحیه ۳ استان فارس

زهره نعمت‌اللهی^۱، فاطمه مهبودی^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی شیراز

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی شیراز

چکیده

هدف از نگارش این مقاله بررسی تاثیر کلاس مجازی بر دانش‌آموزان ابتدایی استان شیراز مدارس ناحیه ۳ است. برای این منظور ابزار تحقیق صورت گرفته، اسناد و مدارک و منابع معتبر علمی و به روز می‌باشند. به علت اینکه دسترسی به همه منابع امکان پذیر نیست و از سوی دیگر بحث تدریس مجازی و بحران کرونا رویدادی است که به تازگی جامعه بشری با آن رو به رو شده است؛ فلذا معتبرترین و به روزترین منابع به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شده است. به منظور گردآوری داده‌های لازم، همه اسناد موجود و مرتبط که متناسب با عنوان پژوهش بوده با استفاده از فیش برداری مورد تحلیل قرار گرفته است. این پژوهش از نوع کیفی و تحلیلی میباشد که با فیش برداری و روش کتابخانه‌ای به جمع‌آوری مطالب پرداخته است. نتیجه این پژوهش نشان داد که بحران کرونا تاثیرات فراوانی را بر عرصه تعلیم و تربیت وارد کرده است که بیشترین این آثار در شهرستان‌های محروم نمایان تر است از جمله در روستاهای شهرستان استان فارس به دلیل شرایط اقتصادی و نداشتن امکانات هوشمند که سبب ترک تحصیل دانش‌آموزان خصوصاً در پایه اول ابتدایی شده است. از تاثیرات دیگر عدم بهرمندی دانش‌آموزان از مسئله تربیت و بحث الگوگیری از معلمان خود میباشد بنابراین در این شرایط صرفاً به مسئله آموزش پرداخته شده و عملاً بحث تربیتی و پرورشی که بخش مهم تعلیم و تربیت را تشکیل میدهد در بحران کرونا کم‌رنگ تر شده یا حتی از بین رفته است.

واژگان کلیدی: آموزش مجازی، کلاس‌های آنلاین، امکانات هوشمند، بحران کرونا، مناطق محروم، مقطع ابتدایی

۱- مقدمه

در این مقاله به بررسی مبحث تعلیم و تربیت از لحاظ اهداف تربیتی و آموزشی در دانش آموزان ابتدایی در استان فارس و بررسی دانش آموزان در مدارس ناحیه ۳ در شرایط بحران کرونا می پردازیم.

طی دو سال اخیر در زندگی بشریت یک رویدادی بنام بحران کرونا به وجود آمده که بر بسیاری از مسائل از جمله مسائل تربیتی نیز سایه افکنده و چالش هایی را بر جوامع تعلیم و تربیت وارد نموده است.

از انجایی که فلسفه تعلیم و تربیت در دوره ابتدایی به جهت نقش پایه ای که در شکل گیری شخصیت و پرورش استعداد ها و پایه سازی برای مقاطع بالاتر دارد، بسیار قابل اهمیت است. همچنین مراکز آموزشی از دبستان تا دانشگاه علاوه بر انتقال دانش، وظیفه تربیت انسان دانش آموخته را نیز برعهده دارند. این مراکز باید در جهت شکوفایی تمام ابعاد وجودی دانش آموزان شامل ابعاد ذهنی، عاطفی، اجتماعی، معنوی و اخلاقی سرمایه گذاری کرده، به تعلیم و تربیت و سازندگی آنها توجه کند. (رهنما ۱۳۸۳)

با این حال علی رقم اهمیت امر تربیت، به نظر میرسد آنچه که با ظهور بحران کرونا در جامعه تعلیم و تربیت رسمی و حتی غیر رسمی اتفاق افتاده است که به بخش های مختلفی لطمه وارد کرده و آثار آن در پسا کرونا مشخص میشود. از جمله: مجازی شدن تدریس و انتقال یافتن بخش عظیمی از فعالیت های آموزشی به داخل منازل و خانگی شدن تدریس دانش آموزان، تعطیلی کلاس های حضوری و جایگزین شدن آنها با کلاس های آنلاین و شرکت در آن با وسایل هوشمند مانند گوشی، رایانه های شخصی و... همچنین واگذاری بخش مهم تربیت و الگو گیری به خانواده ها و پرداخته شدن صرف به بحث آموزش دانش آموزان و عدم پرداختن به ابعاد مختلف تربیتی، پرورشی و عدم الگوگیری دانش آموزان از معلم خود خصوصاً در پایه ابتدایی و همچنین شکل گیری نادرست شخصیت آنان در بستر های نامناسب و مخرب مجازی و .. تنها بخشی از مشکلات پیش آمده است که همه این موارد سوای از تاثیرات روحی و روانی و جسمی و مشکلات ترک تحصیل و مسائل خانوادگی میباشد.

با توجه به وقوع جدید بودن بیماری کووید ۱۹ و مجازی شدن تدریس ها، تعداد مطالعات صورت گرفته در این زمینه کم می باشد با این حال یکسری پژوهشهایی که در این حوزه انجام شده است از جمله :

دکتر محمد حسنی (۱۳۹۹) پژوهشی درباره طرحواره تدریس از دوره مبتنی بر امکانات فضای مجازی دارد که در آن اشاره کرده اند: در شرایط کنونی به نظر می رسد مهم ترین راهبرد های مقابله با آثار تعطیلی مدارس بهره گیری از ظرفیت فضای مجازی است؛ اما موقعیت های یادگیری در فضای مجازی با موقعیت های یادگیری حضوری تفاوت های مهم و جدی دارند.

هاشمی، شنبهی (۱۳۹۸) در تحقیقی با موضوع فلسفه تعلیم و تربیت نظام آموزشی دوره ابتدایی به اهمیت بحث تعلیم و تربیت دانش آموزان ابتدایی و تربیت پذیری و تربیت اخلاقی دانش آموزان مقطع ابتدایی پرداخته است.

پژوهش‌های قربانی، کریمیان (۱۳۹۹)، که عنوان گزارش آنان مدیریت مخاطرات سلامت و امنیت دانش آموزان در دوران آموزش‌های از راه دور دیجیتال (با مرور تجارب جهانی) است که مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری برای ارزیابی در ایام آموزش‌های مجازی اقدام به انجام نظرسنجی اینترنتی میان دانش آموزان سراسر کشور کرد. براساس این نظرسنجی ۶۹ درصد دانش آموزان نیاز به دریافت مشاوره در این ایام داشتند و ۴۲ درصد آنها نیاز فوری خود را در این زمینه اعلام کردند.

طبق توصیه‌هایی که کارگروه مطالعات فوری پژوهشگاه مطالعات اجتماعی آموزش و پرورش برای مواجهه با ترک تحصیل دانش آموزان در زمان همه‌گیری کووید ۱۹ (دی ماه ۱۳۹۹) ارائه کرده، عوامل موثر در ترک تحصیل صرفاً به شرایط دانش آموز و خانواده مربوط نمیشود بلکه نقش محیط آموزش و سیاست‌های کلان نظام تعلیم و تربیت در پیشگیری از ترک تحصیل وجود دارد.

سوال ما در این تحقیق این است که بحران کرونا چه تأثیراتی را بر عرصه تعلیم و تربیت از لحاظ اهداف تربیتی - آموزشی و پرورشی خصوصاً در پایه ابتدایی وارد نموده است؟

با توجه به مسائل فوق این پژوهش قصد دارد به بررسی یکسری از مسائل و مشکلاتی که در عرصه تعلیم و تربیت خصوصاً در ابعاد آموزشی و پرورشی با ظهور کووید ۱۹ به وجود آمده است را بررسی کرده و به ارائه راهکارهایی بپردازد. به همین جهت در بخش ابتدایی به تعریف تعلیم و تربیت و ابعاد مرتبط با آن و اصول و نقش تعلیم و تربیت در مدارس پرداخته، در بخش دوم به شرایط تدریس مجازی در کرونا و تأثیر آن بر تعلیم و تربیت می‌پردازیم در بخش سوم به اثراتی که تدریس مجازی در بحران کرونا بر سلامت جسمی، روحی و روانی و مشکلات خانوادگی گذاشته است، خواهیم پرداخت.

۲- مبانی نظری

چیستی فلسفه تعلیم و تربیت

منظور از فلسفه تعلیم و تربیت در نظام آموزشی پرورش، به فعل درآمدن استعدادها و قابلیت‌های ذهنی و فطری افراد است. در واقع آموزش باید وسیله‌ای برای پرورش باشد. (هاشمی، شنبهی، ۱۳۹۸)

ادراک معنی واقعی تعلیم و تربیت پیچیده است لذا با تحلیل و بررسی جزئی‌واژه تعلیم و تربیت و اجزای مرتبط با آنها به درک مفهومی تربیت و فرایندهای تربیتی خواهیم پرداخت.

آموزش

آموزش یا تعلیم اتخاذ تدابیر برای انتقال دانشها، ارزشها، مهارتها، باورهایی است که درستی و کارایی آنها ضمن تجارب گذشته آدمیان به اثبات رسیده است. (شکوهی، ۱۳۸۱، ص ۴۸).

آموزش هنگام به کار می‌آید که زمینه‌ای برای پدید آمدن تغییری در نوآموز وجود داشته باشد چنان که او را به انجام دادن کارهایی توانا سازد و بر دایره امکان‌های او بیفزاید و زمینه‌ای برای پرورش و تربیت باشد آموزش حقیقی فقط انتقال اطلاعات جزئی و پراکنده نیست بلکه برای توانایی فهمیدن به کار می‌آید و باید نوآموز را با یافتن پیوند دانستنی‌ها به فهم قاعده‌ها و قانون‌ها برساند (نقیب زاده، ۱۳۷۱، ص ۱۳)

مفهوم تدریس به عنوان مبنای کار معلم در کلاس درس زمینه‌ساز فرایند آموزشی و بستر ساز جریان تربیت است امروزه واژه تدریس با تعامل یادگیرندگان و یاد دهنده گان همراه بوده است و از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است با وجود این نمی‌توان و نباید آن را معادل واژه تربیت دانست و یا تدریس را جزئی از تربیت تلقی کرد چراکه تربیت بسیار فراتر از عرصه درس و تعاملی شاگرد و معلم است. (مهدیان، ۱۳۸۰، ص ۷)

پرورش:

بسیاری از اشخاص به لحاظ اهمیت و جایگاهی که مفهوم پرورش در جریان سازندگی انسان دارد آن را مترادف با مفهوم تربیت در نظر گرفته و تمایز خاصی را میان آنها در نظر نمی‌گیرند از جمله آقای دکتر علی اکبر سیف معتقد است پرورش معادل با مفهوم اصلی تربیت است و عبارت است از جریان یا فرآیندی منظم و مستمر که هدف آن هدایت رشد جسمانی و روانی یا رشد همه جانبه شخصیت پرورش یابندگان در جهت کسب و درک معارف بشری و هنجارهای مورد پذیرش جامعه و نیز کمک به شکوفا شدن استعدادهای آنان است (سیف، ۱۳۹۲، ص ۳۷).

به عبارتی ما با انتقال اطلاعات و معلومات، پرورش فرد و شکوفایی استعدادهای بالقوه، زمینه‌های پرورش تفکر و رشد فرد را تسهیل میکنیم. در حقیقت پرورش به معنای هدایت جریان رشد کودک به سمت مطلوب و کمال می‌باشد. (هاشمی، شنبهی، ۱۳۹۸)

تربیت:

عده‌ای از بزرگان تعلیم و تربیت به تعریف مفهوم تربیت پرداخته اند. از جمله افلاطون: ((که تربیت را کشف کردن و شکوفا نمودن استعدادهای طبیعی یا از بالقوه به بالفعل و در آوردن آنها در نتیجه اعمال محیط و مربی می‌داند.)) (شهید مطهری، تربیت را پرورش دادن و به فعلیت رساندن استعدادهای و ایجاد تعادل و هماهنگی میان آنها می‌داند تا از این راه متربی به حد اعلای کمال برسد)) (رفیعی ۱۳۸۱، ص ۹۰-۹۱)

باتوجه به سخن شهید باهنر نباید ما تعلیم را جدا و تربیت را در کناری بگذاریم بلکه بدانگونه که تعلیم را از محتوای تزکیه پرکنیم و آموزش را با روح پرورش پرمحتوا کنیم. و در گذشته هدف ما فقط یاد دادن و آموزش دادن یکسری مفاهیم بود، بدون اینکه در میان این شخص، در هویتش و در شخصیت وجودیش دگرگونی به وجود بیاید. اما باید بدانیم که معلم برای ساختن شخصیت کودک مسئول است. (شهید باهنر، ۱۳۷۶)

گروهی از متخصصان نیز تربیت را ((رشد قضاوت صحیح)) می‌دانند. به نظر این دسته، کارمربی یا معلم کمک به فرد در پرورش قوه قضاوت صحیح می‌باشد و منظور از قضاوت صحیح، اظهارنظری است که با دلیل همراه باشد. مفهوم تعلیم و تربیت از نظر جان دیویی عبارت است از: تجدید نظر در تجربیات و تشکیل مجدد آنها به طوری که این جریان موجبات رشد بیشتر رافراهم سازد. (رفیعی، بهروز ۱۳۹۲)

تربیت اخلاقی والگودهی

اصول تعلیم و تربیت لازمه آموزش و پرورش

در اهمیت موضوع اصول تعلیم و تربیت همین بس که برخی از تربیت پژوهان آموزش و پرورش را علم به اصول دانسته اند (هوشیار، ۱۳۳۸، ص ۸).

اصول تعلیم و تربیت مفاهیم، نظریه ها و قواعد نسبتا کلی است که در بیشتر موارد صادق است و باید راهنمای مربیان معلمان مدیران اولیا فرهنگ و والدین دانش آموزان در کلیه اعمال تربیتی باشد. (هاشمی، سید احمد، ۱۳۹۴)

آموزش و پرورش به عنوان یک نهاد تربیتی یکی از ارکان مهم توسعه و پیشرفت جامعه بشری است و در آموزش و پرورش تغییر و تحول علمی و نوآوری مطلوب تحقق نمی یابد مگر اینکه تغییرات مناسب در تفکر و شیوه های معلمان به عنوان کارکنان و کارشناسان یادگیری اثر بخش، به وجود آید. (شریعتمداری، ۱۳۸۶)

به نظر دکتر محمد باقر هوشیار آموزش و پرورش خود عبارت است از شناسایی به مجموعه اصولی است که منشا و مصدر رفتار آموزگار و دانش آموزان است و در ضمن عمل یعنی در حین آموختن و فراگرفتن و هدایت کردن و پرورش یافتن آموزگار و شاگرد هر دو را به کار می آید از این لحاظ بنا بر نظر ایشان این فن علم آموزش و پرورش علم به اصول است و بس (هوشیار ۱۳۳۹، ص ۱۱، به نقل از تقی پور ظهیر، ۱۳۸۰، ص ۱۱۳).

باید دید از میان عناصر گوناگون تربیت که امکان سنجی دستیابی به اهداف را فراهم می سازد کدامیک از این عناصر تاثیر گذارتر است؟ قدر مسلم اگر پاسخ به این سوال منفی نباشد مستلزم دلایل و احتیاجات فلسفی و سازمانی خواهد بود. (هاشمی، شنبهی ۱۳۹۸- به نقل از شکوهی ۱۳۸۱)

کارین می گوید: در عصری که اطلاعات همیشه و همه وقت در دسترس دانش آموزان است، مفهوم یادگیری تغییر یافته است و آنچه باید در محیط آموزشی مورد توجه و تاکید قرار گیر معلم آگاه به اصول و مبانی تعلیم و تربیت است. (کارین، ۲۰۱۳)

نقش مدرسه در تعلیم و تربیت

بخش اساسی از فرایند جامعه‌پذیری و ایجاد و پرورش مهارت‌های اجتماعی باید در فرایند آموزش و پرورش و از طریق مدرسه انجام گیرد. (فردریکسن، ۲۰۱۳)

یکی از اهداف اساسی مدرسه، پرورش رشد اجتماعی، توانایی و شایستگی دانش‌آموزان برای انطباق و سازگاری با زندگی و محیط اجتماعی به منظور تسهیل در زندگی اجتماعی میباشد. همچنین در برنامه ریزی آموزشی و درسی بایستی به آموزش همه دانش‌آموزان با شرایط و ویژگی‌های خاص نیز توجه گردد و زمینه رشد اجتماعی و سازگاری و انطباق آنان با محیط اجتماعی و افراد دیگر را به وجود آورد. (دورتن، ۲۰۱۵)

وزش و پرورش وظیفه آماده کردن نسل جدید را برای جامعه امروز برعهده دارد. این امر در سطح آموزش و پرورش عمومی، شامل سلسله مهارت‌هایی برای زندگی و جنبه‌های حرفه‌ای آن است و هدفش این است که افرادی را که می‌خواهند در جامعه زندگی کنند با اصول، قواعد، ارزشها و هنجارهای اجتماعی آشنا کند و بتواند شهروندان خوبی را تحویل جامعه دهد. (هاشمی، شنبهی، ۱۳۹۸ به نقل از سیف نراقی و همکاران، ۱۳۹۰)

شرایط تدریس مجازی در بحران کرونا

بزرگترین مشکلی که امروزه جامعه بشری با آن دست به‌گریبان است شیوع بیماری کروناست. این شرایط بسیاری از ابعاد زندگی اجتماعی ما را تحت تاثیر خود قرار داده است. مدرسه و کارکرد مدرسه از جمله اینهاست. مدارس تعطیل شده است، آموزش‌های کلاسی تعطیل شده است و این وضعیت نگرانی‌های زیادی را برعموم مردم و خانواده‌ها به‌ویژه برانگیخته است. از آنجایی که این شرایط پیش‌بینی نشده بود، آمادگی برای مقابله با این چالش آنچنان نیست. متأسفانه زیرساخت‌های آنچنان مناسب مانند اینترنت پرسرعت، پلتفرم‌های آموزشی کلاس درس مجازی توسط مراجع ذی‌صلاح برای این مواقع در کشور فراهم نشده است. در این وضعیت خلاقیت معلمان راهگشای مواجهه با تعطیلات طولانی است. در شرایط کنونی که به نظر میرسد مهم‌ترین راهبرد برای مقابله با آثار تعطیلی مدارس، بهره‌گیری از ظرفیت‌های فضای مجازی است؛ باید بهره‌گیری از این فضا به گونه‌ای باشد که مشکل فقدان تعامل را اندکی کاهش دهد و در عین حال از ظرفیت‌های فضای اطلاعات و ارتباطات (فاوا) برای ما فراهم کرده است بهره‌برد. (حسنی، ۱۳۹۹)

ابزارهای اساسی برای انتقال محتوا در کلاس‌های مجازی می‌توان به سی‌دی‌های آموزشی اینترنت و دیگر وسایل ارتباطی اشاره کرد که به جای کتاب‌های درسی چاپ شده و به کار می‌روند یکی از این مواد آموزشی مورد استفاده محتوای الکترونیکی است محتوای الکترونیکی فقط نسخه الکترونیک محتوای کتاب‌های چاپی نیست بلکه علاوه بر متن صوت و سایر امکانات چندرسانه‌ای را نیز شامل می‌شود کتاب‌های الکترونیکی به دلیل انعطاف‌پذیری زیاد و داشتن قابلیت چند رسانه‌ای می‌توانند به عنوان عامل انگیزشی در یادگیری به کار روند و با ایجاد رغبت و علاقه پیشرفت فزاینده دانش‌آموزان را فراهم آورند. (عباسی، بصیری، آزادی ۱۳۹۷)

تکنولوژی آموزشی یکی از اساسی‌ترین مباحث آموزش و پرورش است که در روش‌های نوین تدریس به آن توجه می‌شود. تکنولوژی آموزشی مجموعه روش‌ها و دستورالعمل‌هایی که با استفاده از یافته‌های علمی برای حل مسائل آموزشی اعم از طرح اجرا و ارزشیابی در برنامه‌های آموزشی به کار گرفته می‌شود محتوای الکترونیکی نیز زیرمجموعه تکنولوژی آموزشی است و به عنوان رسانه آموزشی تلقی می‌شود. (فردانش، ۱۳۹۴، ص ۲۰)

از نگاه دیگر در نظام آموزشی نوین تدریس کاربرد تکنولوژی آموزشی انکارناپذیر است و نمی‌توان نقش اثربخش آن را در امر یاددهی-یادگیری نادیده گرفت محتوای الکترونیکی از جمله امکانات تکنولوژی آموزشی است و به عنوان رسانه در کلاس درس مورد استفاده قرار می‌گیرد هر چه کاربرد رایانه در امر یاددهی یادگیری در کلاس درس و محیط خارج از کلاس رایج تر شود انتخاب و استفاده از محتوای الکترونیکی در تدریس و آموزش اهمیت بیشتری پیدا می‌کند به دلیل اینکه روش‌های نوین تدریس با هدف تسهیل و تسریع و تثبیت یادگیری انجام می‌گیرند بهتر است که در اجرای این روش‌ها از تکنولوژی روز استفاده شود. (عباسی، بصیری، آزادی ۱۳۹۷)

امروزه بررسی فعالیت‌های آموزشی مؤید به این واقعیت است که نگاه سنتی به تعلیم و تربیت دیگر نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای نسل امروز در عصر ارتباطات باشد این ناتوانی تحول در برنامه‌های آموزشی و تلفیق فناوری اطلاعات و ارتباطات را در این برنامه‌ها امری ضروری و اجتناب ناپذیر ساخته است (عبادی ۲۰۰۵). عبارت دیگر شیوه‌های آموزش قدیمی مسلماً پاسخگوی نیازهای آموزشی متغیر عصر جدید نیستند بنابراین یکی از تلاش‌های سازمان‌های آموزشی باید در ارتباط با فناوری اطلاعات و ارتباطات و کاربرد آن در برنامه درسی باشد (شریتمداری، آقاجانی (۱۳۹۴) به نقل از (Niazazari, 2004)

تاثیر بحران کرونا بر آموزش

شیوع بیماری کرونا در سال تحصیلی گذشته (۱۳۹۸-۱۳۹۹) باعث تعطیلی مدارس سراسر کشور و ادامه آموزش از راه دور با استفاده از رسانه‌های جمعی و فضای مجازی گشت. در این میان ضرورت امتداد آموزش و تحصیل برای تصمیم‌گیرندگان این حوزه باعث شده است مسائل تربیتی و مشاوره‌ای مربوط به یادگیری در منزل آموزش در بستر رسانه‌ها و ابزارهای دیجیتال و آسیب‌های جسمانی و روانی آن نادیده گرفته شود. (قربانی، کریمیان ۱۳۹۹)

طی نظرسنجی که با جامعه آماری والدین دانش‌آموزان تهرانی که فرزند آنها به صورت غیر حضوری آموزش می‌بیند و اندازه نمونه ۱۲۱۷ در تاریخ ۱۶ تا ۲۹ مهر ۹۹ به شیوه مصاحبه تلفنی توسط ایسپا اجرا شده است، نیمی از والدین دانش‌آموزان تهرانی، آموزش مجازی را موجب آسیب روحی فرزندان خود می‌دانند. در این بین والدین دانش‌آموزان ابتدایی با ۵۱/۵ درصد اندکی بیشتر از سایر مقاطع معتقدند آموزش مجازی باعث شده فرزندان آنها بیشتر از گذشته در خانه بمانند و این باعث آسیب روحی برای آنان می‌شود.

این آمار برای دانش آموزان هست که در شرایط خوب کلاس‌های مجازی به سر می‌برند و دارای امکانات لازم جهت شرکت در کلاسها هستند و طبیعتاً این آمار در شهرستانهای جنوب غربی استان تهران مانند: بهارستان، رباط کریم، گلستان و... بیش از اینا خواهد بود.. به طوری که در برخی مناطق ایران، دانش آموزان در خانواده‌های کم برخوردار مجبور هستند ساعتی گوشی موبایل و تبلت اجاره کنند تا بتوانند آنلاین تحصیل کنند. (طباطبایی، ۱۳۹۹)

با اینکه بیش از یکسال است از شیوع کرونا می‌گذرد و چند ماهی از سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ سپری شده اما همچنان کمبود لوازم هوشمند مورد نیاز آموزشی مانند: تبلت، موبایل، تلفن همراه و حتی اینترنت و یا نداشتن هزینه برای خرید بسته اینترنتی در برخی مناطق (از جمله شهرستانهای حومه تهران (رباط کریم و...)) مسئله اصلی و ابتدایی دانش آموزان و والدین آنهاست. (طباطبایی ۱۳۹۹)

افت تحصیلی، ترک تحصیل و حتی ازدواج دختران بزرگترین آسیب‌های بحران کرونا ۱

ترک تحصیل پدیده‌ای است که بسیاری از نظام‌های آموزشی کم و بیش با آن رو به رو هستند. اما توقف آموزش حضوری ناشی از همه‌گیری کووید ۱۹ و کاهش مشارکت دانش آموزان در فرایند آموزش و یادگیری در کنار عوامل مختلف دیگر، خطر بالقوه ترک تحصیل را افزایش داده است. عوامل تاثیر گذار بر ترک تحصیل دانش آموزان صرفاً به شرایط دانش آموز و یا خانواده محدود نمی‌شوند، بلکه نقش محیط آموزش و سیاست‌های کلان نام تعلیم و تربیت در پیشگیری از ترک تحصیل بسیار پر رنگ است. برخی از عواملی که خطر این اتفاق را افزایش داده‌اند عبارتند از:

۱. مشکلات اقتصادی و هزینه‌های مرتبط با آموزش مجازی و یا از راه دور (از قبیل تهیه ابزار مورد نیاز برای آموزش‌های مجازی مانند تلفن همراه، رایانه، دسترسی به اینترنت، پرینت از تکالیف ارائه شده از طریق مجازی و غیره)

۲. فراهم نبودن شرایط عاطفی و محیطی امن و آرام برای برخی از دانش آموزان در خانه تا بتوانند در سکوت و با آرامش در فرایند آموزش و یادگیری مشارکت داشته باشند.

۳. مواجهه برخی از دانش آموزان با مشکلات آموزشی در دروس مختلف (ناشی از کاستی‌های یادگیری در چهارماه سال تحصیلی گذشته) و کاهش انگیزه برای ادامه تحصیل

۴. ضعف نظارت بر حضور فعالانه شاگردان در جلسات آموزش و نظارت بر دریافت مواد آموزشی (مجازی یا بسته‌های آموزشی)

۵. عدم ارائه آموزش‌های لازم به معلمان و دیگر مجریان مدرسه برای چگونگی برخورد با دانش آموزان به منظور حفظ سلامت روانی و ارائه حمایت‌های عاطفی مورد نیاز دانش آموزان، چگونگی برخورد با بچه‌هایی که آداب

حضور در جلسات مجازی را رعایت نمی کنند، چگونگی برخورد با دانش آموزانی که تکالیف خود را انجام نمی دهند

.....و

۶. ضعف و گاستی زیرساخت ها و مهارت های فناورانه معلمان در استفاده از فناوری برای آموزان است.

تاثیر بحران کرونا و آموزش مجازی بر سلامت و امنیت فردی دانش آموزان

استفاده طولانی مدت از ابزارهای دیجیتال و رسانه های اینترنتی در طول روز ،با عنوان اعتیاد دیجیتال یا اعتیاد اینترنتی شناخته میشود. در زمینه آثار اینگونه اعتیاد بر جنبه های روحی ، روانی، جسمی کاربران در میان محققین اجماع وجود ندارد،اما برخی از مهم ترین پیامدهایی که در تحقیقات به آن اشاره شده عبارتند از :سطح سلامت جسمانی پایین، عزت نفس کم، تنهایی و کم رویی، استرس،کسالت، ودرگیری های خانوادگی (قربانی،کریمیان ۱۳۹۹ به نقل از (Daniel KarDdefelt,2017)

از جمله خطرات روحی روانی فضای مجازی میتوان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. امنیت داده های شخصی

یکی از تهدیدات اساسی فضای مجازی برای همه کاربران آن ،سوء استفاده از داده های شخصی ایشان است.این مسئله درباره گروه سنی کودک و نوجوان از اهمیت بالاتری برخوردار است زیرا این گروه سنی کمتر با مسائل امنیتی و اهمیت آن در فضای مجازی آشنا هستند و از سوی دیگر نسبت به مسئولیت های شعلی و خانوادگی آتی خود در دوره بزرگسالی و ضرورت حفظ داده های شخصی در ارتباط با این جایگاه بی اطلاع اند.دزدی و انتشار دزدی و انتشار اطلاعات کودکان و نو جوانان که میان دختران نوجوان شایع تر است ،عموما زمانی رخ میدهد که رمز کاربری ایمیل ،شبکه های اجتماعی در اختیار دیگران قرار بگیرد.(Livingstone and others2010)

۲. قلدری و تهدید در فضای مجازی

تهدید و قلدری در فضای مجازی ،تهدید و تحکیمی است که از طریق ابزارهای دیجیتال همچون تلفن ،رایانه ،تبلت ،اتفاق می افتد واین تهدیدات ممکن است از طریق پیامک ،متن ،اپلیمیشن های تلفن همراه ،یا به صورت آنلاین از طریق شبکه های اجتماعی ،اتاق های گفت و گو یا بازی های آنلاین روی دهد(قربانی،کریمیان/۱۳۹۹).

۳. دسترسی به اطلاعات نامناسب

مسئله دیگر درزمینه امنیت و سلامت روحی و روانی دانش آموزان در فضای مجازی و استفاده از ابزارهای دیجیتال دسترسی آنان به گستره وسیعی از اطلاعات است.بسیاری از اطلاعات موجود در فضای مجازی از جمله بازی های ویدئویی، فیلم ها و سریال ها، اطلاعاتی فراتر از سن کودک ونوجوان است که محدودیت دسترسی به اطلاعات در

شکل های فیلترینگ، رتب بندی سنی فیلم و سریال، اینترنت کودک ونوجوان و نظارت درون خانه ،به عهده مسئولین وخانواده است.(قربانی،کریمیان، ۱۳۹۹)

۴. آداب معاشرت در فضای مجازی

با توجه به گذاراندن اوقات کودکان و نوجوانان نسل جدید در این فضا و ارتباطات خاص آن،بخشی از تربیت اجتماعی و نحوه تعامل و گفتگوی او با دیگران در همین فضا شکل میگیرد.بنابراین اگر یکی از مسئولیت های اصلی خانواده و مدرسه را تربیت اجتماعی و آموزش آداب معاشرت به نسل جدید بدانیم ،باید علاوه بر فضای واقعی ،برنامه و راهنمای ویژه ای در زمینه آداب معاشرت و تعاملات فضای مجازی نیز داشته باشیم.چرا که کودک ونوجوان به دلیل تجربه محدود ارتباط اجتماعی و از سوی دیگر راحتی برقرار تعامل و ابراز عقیده و نظر در فضای مجازی، در شرایطی قرار دارد که ممکن است تعاملات خود را از همین سن به اشتباه شکل دهد. توجه والدین و معلمان به این مسئله و ارائه راهنمایی های مناسب از سوی ایشان گامی در جهت رفع این مشکل خواهد بود.(قربانی،کریمیان ۱۳۹۹)

خطرات جسمانی و رشدی استفاده زیاد از ابزار دیجیتالی

۱.مشکلات بینایی

براساس تحقیقات انجمن چشم پزشکی آمریکا ،هر فردی که روزانه ۲ساعت از صفحه نمایش رایانه استفاده کند در معرض سندروم بینایی کامپیوتر (CVS) قرار دارد.تحقیقی در اسکاتلند نیز نشان میدهد دانش آموزانی که از کامپیوتر استفاده می کنند۱/۴ برابر بیشتر در تست بینایی ناموفق هستند.علاوه براین فعالیت نزدیک طولانی مدت در ایشان خطر نزدیک بینی را افزایش داده و ساختمان عضلانی چشم را تغییر میدهد.(Woo,E,p.White and C .Lai\2016)

۲.پر خوری ، کم تحرکی و اضافه وزن

میزان چاقی کودکان طی ۲۰سال گذشته افزایش چشمگیری داشته است.برای رشد طبیعی کودک ۳-۴ساعت فعالیت جسمانی و تعامل اجتماعی روزانه نیاز است.درحالی که گسترش ابزارهای دیجیتالی تاثیر مستقیمی بر کاهش این ساعت داشته است.Mustafaoglu and others 2018

مشکل دیگری که تماشای تلویزیون و ابزارهای دیجیتالی برای کودک ونوجوان ایجاد میکند بی نظمی در تغذیه و وعده های اصلی غذایی است زیرا فعالیت ها باعث حواس پرتی از تحریکات گرسنگی منظم بدن است.(قربانی ،کریمیان ۱۳۹۹-برگرفته از مجله Impacts of technology use on children 2019)

۳.کیفیت خواب

کودکانی که استفاده گسترده از شبکه های اجتماعی دارند یا با تلفن همراه خود به رختخواب می روند در معرض خطر اختلالات خواب قرار دارند. Mustafaoglu and others 2018 و....

مشکلات درون خانواده تدریس مجازی ۲

مشکلات آموزش از راه دور تنها به سلامت جسمی و روحی دانش آموزان مربوط نمیشود. در آموزش مجازی معمولاً فضای فیزیکی شکل گیری ارتباط مجازی مورد غفلت قرار میگیرد. در صورتی که باید خانواده به عنوان فضایی که تعاملات جدید دانش آموز در آموزش مجازی در آن شکل می گیرد مورد توجه سیاستگذاران آموزش از راه دور باشد. در اینجا به چند چالشی که شناسایی شده است، می پردازیم.

عدم مشارکت برخی خانواده ها در آموزش مجازی

مشکلات معیشتی مردم به خصوص در روستاها و شهرهای کوچک استان فارس باعث شده باشد خانواده ها از نظر فرصت آموزش های از راه دور برای کمک گرفتن فرزندان در امر کار کردن به منظور کمک خرج خانواده مورد استفاده قرار گیرد.

مشکلات ایجاد شده در تعاملات خانوادگی:

آموزش در خانه باعث شده ساعات تعامل دانش آموزان با اعضای خانواده دو برابر زمان عداى باشدو به همین خاطر ممکن است چالش های ارتباطی در خانواده ها میان فرزندان یا والدین و فرزند بیش از گذشته شود. بررسی های انجام شده در مرکز بررسی های استراتژیک نشان میدهد ۱۵ درصد دانش آموزان کشور در این ایام در زمینه تعاملات خانوادگی نیاز به مشاوره و راهنمایی داشته اند.

عدم تامین مکانی مناسب برای یادگیری در خانه:

استانداردهایی که به تازگی در زمینه آموزش های از راه دور وضع شده اند، یکی از مولفه های اصلی در دسترسی به آموزش مجازی با کیفیت را فراهم نمودن فضایی نسبتاً آرام و عادی از محرک های محیطی می دانند.

۲. قربانی، کریمیان / ۴ شهریور ۱۳۹۹، مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری

۳- بحث و نتیجه گیری

با توجه به اهداف اختصاصی تحقیق، سوال مطرح شده این بود که بحران کرونا چه تاثیری را بر عرصه تعلیم و تربیت در جنبه های آموزشی و تربیتی و پرورشی خصوصاً در پایه ابتدایی وارد نموده است؟

یافته‌های پژوهش نشان داد امروزه با به وجود آمدن بحران کرونا که مسئله‌ی کاملاً جدیدی است و تغییر سبک آموزش و رفتن به سمت آموزش غیر حضوری و درس خواندن در منزل در کنار خانواده، طبیعتاً مسائل و مشکلات تغییر کرده و گسترده‌تر شده‌اند. امروزه بایستی مشکلاتی که با در اختیار گرفتن کامل گوشی‌ها شمند در دست بچه‌ها جهت شرکت در کلاس‌های آنلاین خود اما رفتن به سراغ استفاده از فضاهای مجازی که دارای محتویات نامناسب جهت سن آنان خصوصاً در مقطع ابتدایی است، را جدی بگیریم. امروزه باید مشکلات جسمانی و چاق شدن بیش از حد و عدم فعالیت فیزیکی آنان که با خانه نشینی برای دانش‌آموزان ایجاد شده است را ببینیم و مشکلات روحی و روانی را که به دلیل عدم حضور در جمع دوستانه در مدرسه و عدم بازی و لذت کودکان را مدنظر قرار دهیم. بسیاری از دانش‌آموزان خصوصاً در پایه اول ابتدایی هنوز درک درستی از معلم و مدرسه و کلاس درس پیدا نکرده‌اند. از سوی دیگر نتایج تحقیق نیز نشان می‌دهد که رایانه شخصی و امکانات هوشمند به صورت فراگیر در دسترس برخی از مدارس و دانش‌آموزان نیست خصوصاً در میان دانش‌آموزان شهرستان‌های استان فارس) که دارای امکانات پایین تری هستند حتی در بعضی از خانواده‌ها تلویزیون نیز وجود ندارد.

طبق اصل نوزدهم از اصول تربیتی مبتنی بر آینده‌پژوهی که بیانگر عدالت آموزشی است نیز به نکته اشاره دارد که کوشش در جهت رفع تبعیض‌ها و نابرابری‌ها و محرومیت‌ها در زمینه‌های مختلف مرتبط با آموزش و پرورش به خصوص در موارد ناشی از جنسیت و رفع محرومیت در مورد زنان برای فرصت‌های آموزشی و عدالت در توزیع منابع از مصادیق بارز توجه به اصل عدالت آموزشی است. (مهدیان ۱۳۸۵).

پژوهش‌مهدیان (۱۳۸۵) نیز نشان می‌دهد یکی از عوامل موثر بر اثربخشی و کیفیت بخشی به مسائل تربیتی و آموزشی فضا و تجهیزات آموزشی است به هر حال همه تعاملات و فعالیت‌های تربیتی تحت تاثیر شرایط و امکانات فیزیکی و محیطی گوناگونی مانند فضای آموزشی تجهیزات آموزشی و درسی بوده و دستیابی به اهداف را تسهیل و سریع خواهد کرد و یادگیری‌ها را بهتر با دوام تر و موثرتر می‌کند. بدیهی است موفقیت یک نظام آموزشی وابسته به وضعیت و موقعیت دانش‌آموز و عملکرد او در کل فرایند تربیت است عواملی همچون کارایی ضعیف خانواده‌های دانش‌آموزان، فقر، اعتیاد، بی‌کفایتی شیوه‌های فرزند پروری، عدم تربیت درست، پرجمعیت بودن خانواده، فقدان اطلاعات و پیش نیازهای قبلی دانش‌آموزان بی‌توجهی نسبت به تفاوت‌های فردی و رغبت‌های دانش‌آموزان، غیر فعال بودن آن‌ها در فرایند یادگیری، وجود نابرابری جنسیتی در دسترسی دانش‌آموزان دختر به آموزش و پرورش و منابع و امکانات آموزشی، ضعف به انگیزه درونی دانش‌آموزان نسبت به تحصیل، اختلالات روانی و ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانش‌آموزان بالا رفتن آمار ترک تحصیل و مواردی از این نظیر زمینه‌های نامساعد وضع دانش‌آموزان بوده است که بدون تردید تحولات مطلوب تربیتی را تحت تاثیر قرار می‌دهند

مهدیان ۱۳۸۵ ص ۲۶، ۲۷

با توجه به نکات بررسی شده به این جمع بندی می‌رسیم که روند افزایش افت تحصیلی دانش آموزان یا ترک تحصیل آنها در شتر خار، یقه و .)چندین سال است که به واسطه شرایط اقتصادی نامساعد و همچنین کیفیت پایین آموزش در مدارس دولتی آغاز شده است اما کرونا به این شرایط دامن زده و باعث شده این روند سرعت بیشتری به خود بگیرد.

اعضای کمیته آموزش جمعیت امام علی (ع) یکی از گروه هایی هستند که سالهاست در زمینه بهبود وضعیت تحصیلی کودکان مناطق محروم و حاشیه ای فعالیت می‌کنند . آنها حالا نسبت به این معضل هشدار داده و حتی عنوان کرده اند در برخی از مناطق ، ازدواج کودکان دختر شدت بالاتری گرفته است . (البته بیشتر در مقطع ششم ابتدایی و دوره متوسطه اول این پدیده رویت شده) (طباطبایی ۱۳۹۹)

به هر حال اگر قرار است فرایند آموزش و پرورش از انعطاف پذیری لازم برخوردار باشد و خود را با نیازهای فراگیران هماهنگ نماید ، تشکیلاتی که بستر ساز فعالیت های آموزشی و پرورشی است نیز باید با انعطاف پذیری تغییر و تحول مطلوب را در دستور کار خود قرار دهد. برای بحران موجود آموزش و پرورش باید طرح و برنامه جدیدی را مد نظر خود قرار دهد همانگونه که جان دیویی می گوید ((بازسازی تجربیات به وسیله تجربیات و برای کسب تجربیات تازه مربوط می شود.))

پس باید از تجربیات گذشته استفاده کرده تا به بحران پیش آمده را نیز برطرف کنیم و به خوبی بتوانیم آن را پشت سر گذاشته و از این بحران که تمام دنیا را در بر گرفته ، تجربیات گرانبهائی را برای آینده کسب کنیم . به منظور رسیدن به این نقطه بایستی شرایط و تمهیدات برای همه دانش آموزان در تمام مناطق و حتی روستاها و شهرستان های اطراف تهران که دارای مدارس دولتی فراوان با محرومیت های گسترده هستند ، شرایط و امکانات مناسبی فراهم گردد. مطمئنا برای موفقیت در راه تعلیم و تربیت و بهتر شدن شرایط در بحران کرونا که معلوم نیست تا چه زمانی با آن دست به گریبان خواهیم بود ، سرمایه گذاری مناسب جهت برخورداری دانش آموزان از امکانات هوشمند مانند گوشی یا رایانه شخصی برای دانش آموزان محروم جهت شرکت در کلاسها و اینترنت نامحدود ، امری مهم و حیاتی خواهد بود از سوی دیگر برنامه ریزان آموزشی باید با همفکری یکدیگر سعی در کاهش مشکلات تدریس مجازی و بهبود آثار زیانبار آن شوند و باید به بخش تربیتی و پرورشی و شکل گیری شخصیت و الگوگیری دانش آموزان که در این شرایط مورد بی مهری واقع شده چاره ای اندیشید.

پیشنهادهات:

شناسایی دقیق دانش آموزان بازمانده از تحصیل در استان فارس و یافتن علت دقیق این اتفاق و حل مشکل دانش آموز از طریق گروه های جهاد گر دانشجو معلم و استفاده از توانایی های دانشجو معلمان و اعتماد به آنان جهت کمک به معلمان و دانش آموزان در شرایط تدریس مجازی

همکاری بیش از بیش اداره آموزش و پرورش استان فارس جهت برگزاری کلاس‌های حضوری برای این قبیل از دانش‌آموزان (با کلاس‌های حداقل ۵ نفره)

بالا بردن کیفیت کلاس‌های مجازی و فراهم کردن بودجه لازم توسط خیرین جهت برخورداری دانش‌آموزان محروم از امکانات هوشمند و شرکت کردن آنان در کلاس‌های مجازی

پیشنهاد این است که بهتر است خیلی از فضای فیزیکی مدرسه فاصله گرفته نشود و حدامکان با تعداد دانش‌آموزان کم هم شده کلاس‌ها را دایر کنیم تا بیش از این لطافت جسمی و روحی و روانی به دانش‌آموزان مان وارد نشود و آن جریان بحث و تبادل نظر و مشارکت گروهی و فضای دوستانه حفظ شود. گروه بندی دانش‌آموزان (حداقل ۵ نفره) و حضور حداقل ۵ بار در ماه در مدرسه جهت قرار گرفتن در فضای مدرسه و بازی و مشارکت با همکلاسی‌ها و دیدن معلم خود خصوصا در دوره اول ابتدایی بسیار خوب است تا بتوانیم لذت انجام کار گروهی و مشارکت اجتماعی را به کودکانمان بازگردانیم.

– منابع

- ✓ رهنما، اکبر (۱۳۸۳)، بررسی راهبردها و راهکارهای تعمیم‌پذیری امر تربیت در آموزش عمومی، دوماهنامه علمی - پژوهشی دانشور رفتار دانشگاه شاهد، سال یازدهم، دوره جدید شماره ۶
- ✓ حسنی، محمد (۱۳۹۹)، طرحواره ای برای تدریس از رور مبتنی بر امکانات فضای مجازی، پ ژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش
- ✓ هاشمی، احمد، شنبهی، نسرين (۱۳۹۸)، فلسفه تعلیم و تربیت در نظام آموزشی دوره ابتدایی، شماره ششم، فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی
- ✓ قربانی، علی، کریمیان، جلال (۱۳۹۹)، مدیریت مخاطرات سلامت و امنیت دانش‌آموزان در دوران آموزش‌های از راه دور دیجیتال (با مرور تجارب جهانی)، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری
- ✓ شریعتمداری، علی (۱۳۹۳)، اصول فلسفه تعلیم و تربیت، تهران، انتشارات امیر کبیر
- ✓ عباسی، مریم، بصیری، ایرج، آزادی، فاطمه (۱۳۹۷)، نقش کاربرد محتوای الکترونیکی در تسهیل، تسریع و تثبیت یادگیری دانش‌آموزان مدارس ابتدایی، سال چهارم، شماره ۱۳، زمستان ۹۷
- ✓ فردانش، هاشم (۱۳۹۰)، مبانی نظری تکنولوژی آموزشی، تهران، انتشارات سمت
- ✓ مهدیان، محمد جعفر (۱۳۸۵)، مبانی و اصول تعلیم و تربیت، چاپ چهارم، تهران، انتشارات ساوالان
- ✓ طباطبایی، هیمه (۱۳۹۹)، سایت روزنامه همشهری
- ✓ سعادت‌مند، زهره، بهاراران، اجر (۱۳۹۱) نقش معلم در تربیت اخلاقی و دینی نوجوانان. پیوند (۳۹۶)، ۳۸-۴۳
- ✓ رفیعی، بهروز (۱۳۸۱)، آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن؛ چاپ اول جلد سوم، تهران، انتشارات سمت

- ✓ سیف، علی اکبر (۱۳۹۲) روانشناسی پرورشی نوین، چاپ چهارم ویرایش هفتم، تهران، انتشارات دوران
- ✓ شکوهی، غلامحسین (۱۳۸۱)، مبانی و اصول آموزش و پرورش، مشهد، انتشارات آستان قدس، چاپ چهاردهم
- ✓ شریعتمداری، مهدی، آقاجانی، مرضیه (۱۳۹۴) رابطه سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی شهر تهران، فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، سال ششم، شماره اول، پاییز ۹۴
- ✓ موسوی، زهرا، قلندری، علیرضا، چنانی، احمد، حمادی، حمید (۱۳۹۴)، واکاوی تربیت اخلاقی در قلمرو جهانی شدن با تاکید بر شبکه های اجتماعی مجازی، دومین کنفرانس ملی و اولین کنفرانس بین المللی جامعه شناسی و اخلاق، مهرماه ۱۳۹۴، تهران
- ✓ رفیعی، بهروز (۱۳۹۲)، مریدان بزرگ مسلمان، تهران، انتشارات سمت
- ✓ نقیب زاده، میر عبدالحسین (۱۳۷۴)، نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش، تهران، کتابخانه طهوری
- ✓ هوشیار، محمد باقر (۱۳۳۸)، اصول آموزش و پرورش، تهران، موسسه مطبوعاتی امیرکبیر
- ✓ هاشمی، سید احمد (۱۳۹۴) برنامه ریزی درسی (اصول و کاربرد)، انتشارات تایماز
- ✓ Woo, E, P. Wgite and C, Lai (2016), Impact of information and communication technology on child health, 'Journal of Pediatrics' and Child Health, Vol. 52/6pp-594, <http://dx.doi.org/10.1111/jps.13181>
- ✓ Impacts of tecnoligy use on children: Exploring literature on the brain .O ECDEducation Working Paper No.195. January.
- ✓ Danielle- bwing, social I Kardefelt. How does the time children spend using digital tecnoligy impact their mental well-being, social relationship sand physical activity? An evidence-focurd literature review. Unicef. affice of research .D